

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

Lausunto 31.1.2022

Asia: VN/11443/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksista annetun direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia vaikutuksia näette ehdotettujen muutosten aiheuttavan?

Esteettömyysdirektiivi ja sen kansallinen toimeenpano pyrkivät toteuttamaan YK:n vammaissopimuksen 9 artiklassa säädettyä esteettömyyttä ja saavutettavuutta sekä 2 artiklassa määriteltyä kaikille sopivaa suunnittelua, eli tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.

Tukiliitto korostaa, että direktiivin toimeenpanossa on kyse nimenomaan ihmisoikeuksien ja vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumisesta. Tästä huolimatta yhdenvertaisuusarviointi ja vammaisvaikutusten arviointi sekä YK:n vammaissopimuksen huomioiminen on jäänyt hallituksen esityksessä puutteelliseksi ja esityksen sisällöissä on jätetty avoimiksi esimerkiksi pankkipalveluiden ja rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimukset. Yhdenvertaisuuden toteutumisesta huolehtimisen lisäksi tarvittaisiin myös kattavampaa yhteiskuntataloudellisten hyötyjen arviointia. Pelkkä direktiivin minimivelvoitteiden täyttäminen uhkaa jättää suomalaiset tuotteet ja palvelut esteettömyysvaatimuksiltaan puutteelliseksi, mikä saattaa myös heikentää suomalaisten yritysten kilpailumahdollisuuksia EU:n sisämarkkinoilla.

Hallituksen esityksessä ehdotettu direktiivin kansallinen toimeenpano on Tukiliiton näkemyksen mukaan jäämässä liian yleiselle tasolle. Tukiliitto pitää tärkeänä, että direktiiviä toimeenpanevan lainsäädännön soveltamisalan on oltava yksiselitteisesti määritelty ja lisäksi myös eri tuotteisiin ja palveluihin kohdistuvien esteettömyysvaatimusten tulee olla riittävän tarkkoja ja yksityiskohtaisia, jotta tuotteiden ja palvelujen vaatimuksenmukaisuus on selkeästi ymmärrettävissä, todettavissa ja valvottavissa. Kaikkien kuluttajien, mutta erityisesti vammaisten henkilöiden direktiivin ensisijaisena kohderyhmänä, kannalta on tärkeää, että lainsäädännössä ja sen perusteluissa tuodaan konkreettisesti ja selkeästi, mieluiten selkokielellä ja käytännön esimerkein kuvattuna, esille se, mitä tuotteita ja palveluja laki koskee ja mitä esteettömyysvaatimuksia niihin kohdistuu. Tämä vaatimus koskee sekä uutta lakia tuotteiden esteettömyysvaatimuksista ja sen perusteluja, että muihin esityksessä mainittuihin lakeihin tehtäviä muutoksia ja niiden perusteluja.

Hallituksen esityksessä todetaan useissa kohdin, että jokin asia ei tule esteettömyysdirektiivin kansallisen soveltamisen piiriin, koska asia on jo esimerkiksi savutettavuusdirektiivin tai ns. matkustajanoikeusasetusten nojalla säännelty. Esityksestä ei kuitenkaan konkreettisesti selviä kattaako aiempi sääntely kaikelta osin esteettömyysdirektiivin tasoisen esteettömyyden turvaamisen. Vammaisille henkilöille erittäin tärkeitä palveluita (esimerkiksi paikallisliikenne) ja tuotteita (esimerkiksi aikataulu- ja reittinäytöt) vaikuttaa jäävän esteettömyyden sääntelyn ulkopuolelle. Tukiliitto pitää tärkeänä, että esteettömyyttä, saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta sääntelevän lakien on muodostettava selkeä, aukoton ja lainsäädännön yhteentoimivuutta edistävä kokonaisuus.

Mikäli rakennetun ympäristön esteettömyys hallituksen esityksen mukaisesti jätetään tässä vaiheessa pois kansallisesta lainsäädännöstä, Suomi ei onnistu toimeenpanemaan YK:n vammaissopimusta täysimääräisesti. Hallituksen esityksessä on käytetty poisjättämiselle perusteluna Ruotsin vastaava ratkaisua, mutta se ei ole soveltu perusteluksi, sillä YK:n vammaiskomitea on huomauttanut Ruotsia vammaissopimuksen loukkauksesta kansalliseen rakentamislainsäädäntöön liittyen.

Esityksen mukaan esteettömyysdirektiivin palveluja koskevat määräykset eivät koskisi niin sanottujen mikroyritysten tuottamia palveluja. Direktiivissä on käytetty Euroopan unionin määritelmää mikroyrityksestä eli yritys, jonka palveluksessa on alle 10 työntekijää ja jonka vuosittainen liikevaihto tai vuosittainen taseen loppusumma on enintään 2 miljoonaa euroa. Tätä määritelmää käyttäessä 92 % suomalaisista yrityksistä jäisi direktiivin kansallisen toimeenpanon ulkopuolelle, ja esteettömyyssääntelyn merkitys jäisi näennäiseksi. Tästä syystä Tukiliitto kannattaa Vammaisfoorumin ehdotusta, että EU:n määritelmän sijaan noudatettaisiin kansallisen lainsäädäntömme mikroyrityksen määritelmää. Kirjapitolain (1620/2015) 1:4b mukaisesti mikroyritykseksi määritellään yritys, jolla sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella ylittyy enintään yksi seuraavista kolmesta raja-arvosta tilinpäätöspäivänä 1) taseen loppusumma 350 000 euroa, 2) liikevaihto 700 000 euroa tai 3) tilikauden aikana palveluksessa keskimäärin kymmenen henkilöä.

Esteettömyysdirektiivin sääntely tulisi sovellettavaksi digitaalisiin palveluihin ainoastaan siltä osin, kuin niitä tarjotaan suoraan kuluttajille suunnattuina palveluina. Määritelmän mukaan kuluttajalla tarkoitettaisiin luonnollista henkilöä, joka käyttää palvelua tarkoituksessa, joka ei kuulu hänen elinkeino-, liike-, käsiteollisuus- tai ammattitoimintaansa.

Tukiliitto pitää välttämättömänä, että esteettömyysdirektiivin tarkoitusten saavuttamiseksi kuluttajan käsite määriteltäisiin tässä yhteydessä laajemmin. Siihen tulisi sisällyttää esimerkiksi oppilaat ja opiskelijat, jotka eivät itse osta kirjojaan, vaan saavat ne käyttöönsä koulussa tai oppilaitoksessaan ja jotka jäisivät tässä kuluttajamääritelmän ulkopuolelle. Tämä korostuu erityisesti, koska 1.8.2021 voimaan tulleen oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä oppikirjojen ja muiden oppimateriaalien säätäminen maksuttomasti opiskelijoiden käyttöön annettavaksi on lisännyt huomattavastikin sähköisten oppikirjojen ja muiden sähköisten oppimateriaalien käyttöä. Vammaisten lasten ja nuorten yhdenvertaisuuden varmistamiseksi on erittäin tärkeä varmistaa, että sähkökirjan määritelmä kattaa digitaaliset oppimateriaalit. Samoin on huomioitava vammaisille ihmisille

erityisen tärkeä työelämän saavutettavuuden näkökulma: vammaiset henkilöt, jotka tarvitsevat digitaalisten palveluiden esteettömyyttä ja saavutettavuutta työssään, viranhoidossaan tai yrittäjätoiminnassaan on esteettömyysdirektiiviä kansallisesti toimeenpantaessa rinnastettava kuluttajiin.

Hallituksen esityksessä tuodaan esille, että talouden toimijat katsovat esteettömyyden ja saavutettavuuden olevan nykypäivänä osa normaalia tuotteiden ja palveluiden kehittämistyötä. Esteettömyyden edistämisen kustannukset tulisikin nähdä normaaleina kehittämiskustannuksina, joista koituu hyötyä muun muassa myynnin lisääntymisenä. Erityisesti verkkopalvelujen ollessa kyseessä palvelun esteettömyys on jo nyt markkinaetu (mm. kuvien alt-tekstit mahdollistavat paremman löydettävyyden internethauilla ja Google nostaa esteettömiä verkkokauppoja hakutuloksissa). Esteettömyysdirektiivin toimeenpanon tuoma kustannusten nousu on sitä maltillisempaa mitä paremmin toimija on huomionnut esteettömyysasiat jo aiemmin ja esityksen mukaan hyötyjen uskotaan olevan talouden toimijoille suurempia kuin esteettömyyteen liittyvät kustannukset. Näistä syistä esteettömyysdirektiivin toimeenpanon mahdollistamien poikkeusten soveltaminen esimerkiksi koituvan (kustannus)rasitteen nojalla tulisi sallia vain tarkoin rajatuissa poikkeustilanteissa.

Tästä esimerkkinä sähkökirjojen esteettömyysvaatimusten kohdalla on riski siitä, että sähkökirjojen tuottajat voisivat vedota kohtuuttomaan rasitteeseen sellaisissakin tapauksissa, joissa tuottaja ei olisi uudistanut tuotantoprosessejaan eikä olisi hankkinut riittävää osaamista. Vaikka tekijänoikeuslaki antaa esimerkiksi Näkövammaisten kirjastolle Celialle oikeuden tuottaa saavutettava kappale lukemisesteisille henkilöille, tämä ei saisi olla peruste sähkökirjojen tuottajille olla seuraamatta työläitäkin saavutettavuusvaatimuksia. Celian kaltaisten toimijoiden rooli on keskittyä tilanteisiin, joissa lukemisesteisen henkilön tarpeet päästä kirjalliseen teokseen edellyttävät erityistä osaamista kuten pistekirjoitusta, kohokuvia tai erityisesti näkövammaisille kehitettyjä matemaattisia merkintätapoja.

Kysymyksiä lausunnonantajille

Lakiuudistuksen valmistelun aikana on keskustelu valvontakokonaisuuden järjestämisestä. Valvontakokonaisuus on kuitenkin tässä vaiheessa osin avoin. Lausunnonantajia pyydetään ottamaan kantaa valvontaan kokonaisuudessaan. Miten tuotteiden ja palvelujen esteettömyyden valvonta olisi tarkoituksenmukaista järjestää?

Hallituksen esityksen mukaan esteettömyysdirektiivin toimeenpano laajentaa valvovien viranomaisten tehtäviä merkittävästi sekä määrällisesti että myös uutta juridista ja uutta esteettömyyden ja saavutettavuuteen liittyvää teknistä asiantuntemusta edellyttävästi. Lisääntyvän valvontatarpeen ja valvontaosaamisen ohella esteettömyyden toteutumisen tosiasiallinen turvaaminen vaatii myös sekä talouden toimijoiden että tuotteiden ja palvelujen käyttäjien ennakkollista neuvontaa ja ohjausta, mikä lisää viranomaisten resurssien tarvetta entisestään. Tukiliitto korostaa että ohjauksen, neuvonnan ja valvonnan tulee olla

monikielistä ja monikanavaista, ja huomioida myös selkokieltä tai viittomakieltä käyttävien mahdollisuudet saada tietoa ja ohjausta omalla kielellään.

Tukiliitto painottaa, että esteettömyysdirektiivin kansallisen toimeenpanon onnistumisen kannalta on tärkeää varmistaa, että viranomaisilla on riittävä osaaminen ja resurssit:

a) tuotteiden ja palveluiden tuottajien ohjaukseen ja valvontaan uuden ja muuttuvan lainsäädännön noudattamisessa sekä

b) tuotteiden ja palveluiden käyttäjille suunnattuun tiedotukseen ja ohjaukseen tuotteisiin ja palveluihin kohdistuvista uusista vaatimuksista sekä myös oikeussuojakeinojen olemassaolosta ja käytöstä.

Myös ohjauksen, neuvonnan ja valvonnan saatavilla olosta tiedottamiseen tulee panostaa.

Tukiliitto pitää tärkeänä esitykseen sisältyvää yhdistysten ja järjestöjen, joilla on oikeutettu intressi varmistaa direktiivin noudattaminen, oikeutta aloittaa tuomioistuimessa tai toimivaltaisessa hallintoviranomaisessa oikeudellinen tai hallinnollinen menettely kantajan puolesta tai tukena.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan tuotteiden esteettömyyden valvonta toteutettavaksi nykyisen markkina- ja palveluvalvontalain keinoin. Palvelujen esteettömyyttä ehdotetaan valvottavaksi digipalvelulain ja lain sähköisten viestinnän palveluista valvontasäännösten mukaisesti ja valvojan viranomaisen tehtävät laajenisivat yksityissektorin digitaalisiin palveluihin, esimerkiksi yksityisiin verkkokaappoihin (mikroyrityksiä lukuunottamatta). Erityisenä ja erillisenä valvonnan kohteena on hätäviesteihin vastaamisen valvonta.

Tukiliitto katsoo, että tuotteiden ja palvelujen valvonta ei voi olla täysin irrallaan toisistaan, vaan tuotteiden ja palvelujen kuuluessa samaan kokonaisuuteen tai tullessa käytetyksi yhdessä tarvitaan myös kokonaisvaltaista valvontaa. Erityisesti tämä on tarpeen, jotta ei pääse syntymään ongelmia siinä, määritelläänkö jokin asia tuotteeksi tai palveluksi, ja mille taholle valvonta kuuluu (esimerkiksi miten esteettömyyden valvonta huomioi ohjelmistoihin ja sovelluksiin tarvittavat päivitykset). Kuluttajille tulee olla helposti saatavilla selkeä tieto siitä, mihin he voivat olla yhteydessä ja valittaa, mikäli hankittu tuote tai palvelu ei täytä esteettömyysvaatimuksia. Kuluttajalta ei myöskään voida edellyttää tuotteessa tai palvelussa olevan esteellisyysongelman spesifiä määrittelyä, vaan tarjolla on oltava yksi yhtenäinen valitusreitti.

Tukiliitto katsoo myös, että valvonta tulee toteuttaa suunnitelmallisesti ja avoimesti ja ollakseen vaikuttavaa valvonnan raportoinnin tulee tapahtua julkisesti, eikä jäädä esimerkiksi valvottavan yrityksen ja valvojan väliseksi. Valvonnassa tarvitaan kaikkia (markkina- ja palveluvalvontalain, digipalvelulain ja lain sähköisen viestinnän palveluista) valvontakeinoja ja -välineitä, kuten viranomaisen tiedonsaantioikeus markkinatoimijalta ja tarkastusoikeus. Olennainen osa valvontaa on myös sen seuraaminen ja todentaminen, että talouden toimija on toteuttanut siltä edellytetyt korjaavat toimet, ja tarvittaessa valvonnan tukena on oltava hallintopakkeinoja kuten uhkasakkoja.

Lausunnonantajia pyydetään kommentoimaan erityisesti palvelujen valvontaa (esitysluonnoksen luku 4.2.6, sivut 83, 85 – 87), kun digitaalisten palvelujen valvonta on tarkoitus keskittää edelleen EteläSuomen aluehallintoviraston saavutettavuusvalvonnan yksikköön. Lisäksi pyydetään ottamaan kantaa sähköisen viestinnän palvelujen ja audiovisuaaliseen mediaan pääsyn valvontaan sekä liikennettä koskevien esteettömyystietojen esittämisen valvontaan (laki liikenteen palveluista).

Tukiliitto viittaa tässä edellisessä kohdassa antamaansa vastaukseen ja katsoo, että tuotteiden ja palvelujen valvonta ei voi olla täysin irrallaan toisistaan, vaan tuotteiden ja palvelujen kuuluessa samaan kokonaisuuteen tai tullessa käytetyksi yhdessä tarvitaan myös kokonaisvaltaista valvontaa. Erityisesti tämä on tarpeen, jotta ei pääse syntymään ongelmia siinä, määritelläänkö jokin asia tuotteeksi tai palveluksi, ja mille taholle valvonta kuuluu (esimerkiksi miten esteettömyyden valvonta huomioidaan ohjelmistoihin ja sovelluksiin tarvittavat päivitykset). Kuluttajille tulee olla helposti saatavilla selkeä tieto siitä, mihin he voivat olla yhteydessä ja valittaa, mikäli hankittu tuote tai palvelu ei täytä esteettömyysvaatimuksia. Kuluttajalta ei myöskään voida edellyttää tuotteessa tai palvelussa olevan esteellisyysongelman spesifiä määrittelyä, vaan tarjolla on oltava yksi yhtenäinen valitusreitti.

Tukiliitto katsoo myös, että valvonta tulee toteuttaa suunnitelmallisesti ja avoimesti ja ollakseen vaikuttavaa valvonnan raportoinnin tulee tapahtua julkisesti, eikä jäädä esimerkiksi valvottavan yrityksen ja valvojaviranomaisen väliseksi.

Erityisesti tuotteiden markkinavalvonnan järjestäminen on esityksessä vielä avoin. Lausunnonantajia pyydetään esittämään näkemyksenä alla esitettyihin (esitysluonnoksen luku 4.2.6.3, sivut 84 – 85) vaihtoehtoihin markkinavalvonnan järjestämisestä.

Hallituksen esityksessä pyydetään ottamaan kantaa tuotteiden markkinavalvonnan järjestämiseen, mutta esityksessä ei kuitenkaan ole kuvattu, millä tavalla esteettömyysdirektiivin alaan kuuluvien tuotteiden markkinavalvontaa toteutettaisiin. Lähtökohtaisesti markkinavalvonnassa tuotteen valmistaja vastaa siitä, että tuote on esteettömyysvaatimusten mukainen, siinä on CE-merkintä ja vaadittava EU:n vaatimuksenmukaisuusvakuutus. Tuotteen esteettömyyden valvonnan vastuu jakautuu myös tuotteen koko markkinointi- ja myyntiketjulle eli valmistajan lisäksi esteettömyysvaatimusten toteutumisesta vastaisivat myös tuotteen edustajat, maahantuojat ja jakelijat, ja tätä Tukiliitto pitää kannatettavana.

Esityksessä ei myöskään ole kerrottu millä tavalla markkinavalvonta toimii kuluttajan näkökulmasta ja millaisia konkreettisia valitusmahdollisuuksia kuluttajilla olisi tuotteiden esteettömyyteen liittyen. Tukiliitto pitää välttämättömänä, että kuluttajille tarjolla olevien oikeussuojakeinojen on oltava konkreettisia, riittäviä ja tehokkaita ja myös säännösten rikkomisesta koituvien seuraamusten on oltava tehokkaita ja varoittavia. Esityksestä saatavilla olevan tiedon perusteella Tukiliitto ei katso voivansa valita vain yhtä ehdotetuista valvontaviranomaista, vaan päinvastoin kannattaa Vammaisfoorumien ehdotusta selvittää esityksessä olleiden ehdotusten lisäksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston mahdollista roolia

valvovana viranomaisena, sillä esteettömyysdirektiivin toimeenpano liittyy läheisesti sekä kuluttajaoikeuksiin ja markkinoiden toimivuuteen.

Valmistelussa on ollut esillä erilaisia vaihtoehtoja:

-

Rakennettu ympäristö

Esteettömyysdirektiivin vaatimukset rakennetulle ympäristölle on esitetty esteettömyysdirektiivin liitteessä III. Jäsenvaltiot voivat päättää kansallisesti, onko rakennetun ympäristön täytettävä liitteessä III vahvistetut esteettömyysvaatimukset. Tässä vaiheessa esitetään, että rakennettua ympäristöä koskevia vaatimuksia ei otettaisi mukaan tähän esitykseen vaan sen soveltamisesta päätettäisiin myöhemmin (ehdotus esitysluonnoksen sivuilla 92 – 94). Lausunnonantaja pyydetään lausumaan erityisesti siitä:

- Miten esteettömyysdirektiivin soveltaminen palvelun tarjoajan vastuulla olevaan rakennettuun ympäristöön konkreettisesti edistäisi esteettömyyttä ja kuinka laajamittaiseksi arvioitte vaikutukset rakennetun ympäristön esteettömyyteen?

- Minkälaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte esteettömyysdirektiivin soveltamisella rakennettuun ympäristöön olevan palvelun tarjoajalle? Kuinka suuren osuuden esteettömyysdirektiivistä aiheutuvista kokonaiskustannuksista ne muodostaisivat?

Direktiivin tavoitteena on parantaa vammaisten ihmisten itsenäisen asioinnin mahdollisuuksia, mikä itsestään selvästi edellyttää myös rakennetun ympäristön esteettömyyttä. Tukiliitto pitää välttämättömänä, että direktiiviä toimeenpantaessa ei luoda tilanteita, joissa esimerkiksi jokin palvelupääte on sinänsä esteetön, mutta vammaisen henkilö ei ympäristön esteellisyyden vuoksi pääse käyttämään sitä. Tämä olisi ristiriidassa YK:n vammaisyleissopimuksen kanssa, joka velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisöille avoimiin ja tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin.

Esteetön rakennettu ympäristö on aivan yhtä tärkeässä asemassa kuin esteettömät tuotteet tai palvelut. Tukiliitto muistuttaa, että esteettömyys ei voi olla vain osittaista tai pisteittäistä, vaan sen on ulotettava kokonaisuun palveluketjuihin, niiden toimintaympäristöihin sekä niihin kuuluviin tuotteisiin. Esimerkiksi liikenteen osalta esteettömyysdirektiivin kansallinen toimeenpano on ulotettava kaukoliikenteen lisäksi myös kaupunki- ja esikaupunkialueiden paikallisliikennepalveluihin, jotka yhdessä muodostavat liikennejärjestelmäkokonaisuuden sekä myös liikennekaluston ja asemarakennusten ja -laitureiden esteettömyyteen. Samoin lakiin tuotteiden esteettömyysvaatimuksista on sisällytettävä myös liikenneterminaalien aikataulunäytöt ja liikennevälineiden sisällä olevat reittinäytöt.

Vuorovaikutteisissa laitteissa, kuten matkapuhelimissa matkaoperaattorin sovellukset tuovat matkustajalle ajantasaisen tiedon sovellukseen tai esimerkiksi tekstiviestinä matkustajan ollessa liikenneterminaalissa ja liikennevälineissä. Ajantasaisen,

monikanavaisesti saatavilla olevan tiedon merkitys korostuu erityisesti matkareittien tai -aikataulujen yllättävissä muutostilanteissa. Tukiliitto edellyttää, että on kiinnitettävä huomiota myös siihen, miten tällaiset tiedot välittyvät henkilöille, joilla vammansa tai esimerkiksi ikänsä vuoksi ei ole valmiuksia hyödyntää älypuhelimissa käytettäviä vuorovaikutteisia sovelluksia tai ohjelmia. Ajantasaisen tiedon muutoksista on oltava saatavilla sekä liikenneterminaaleissa että liikennevälineiden sisätiloissa ja sen on oltava saatavilla monikanavaisesti eli esimerkiksi sekä näyttötauluissa että äänikuulutuksina. Pelkästään yhdellä tavalla välitetty tieto ei tavoita kaikkia eri tavoin vammaisia henkilöitä. Lisäksi on huomioitava, että näyttöjen, kuulutusten ja muiden tiedonvälitystapojen toimintavarmuus on tärkeä osa esteettömyyttä.

Rakennettu ympäristö, sen korjaaminen ja kunnossapito jakautuu usein monen eri toimijan vastuulle, mutta rakennetun ympäristön esteettömyyttä, kuten esteettömyyttä yleensäkin, on tarkasteltava kokonaisuutena. Nykyinen uudis- ja korjausrakentamisen rakennuslupamenettely ei riitä esteettömän ympäristön varmistamiseen, eikä esimerkiksi julkisissa kaupunkitiloissa lainsäädäntö vaadi esteettömyyden noudattamista. Tukiliitto huomauttaa, että hallituksen esityksen julkisia hankintoja koskevassa kohdassakaan ei käsitellä esimerkiksi liikenteen esteettömyyskysymyksiä. Tukiliiton arvion mukaan esteettömyysdirektiivin liitteen III:n mukaisten rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimusten jättäminen pois direktiivin kansallisesta toimeenpanosta johtaisi tosiasiallisesti vammaisten ihmisten syrjintään. Liitteessä III on vammaisille henkilöille erityisen tärkeitä rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksia, kuten itsepalvelupääteperiaatteella toimiville maksupäätteille tai lippu- ja maksuautomaateille johtavien kulkureittien sekä käymälöiden ja saniteettitilojen käytön esteettömyysvaatimuksia. Erityisesti liitteen III mukaisia uloskäyntien, hätäpoistumisteiden sekä pelastussuunnitelmien esteettömyysvaatimuksia voidaan pitää aivan yhtä tärkeinä kuin esteettömyysdirektiivissä eurooppalaiseen hätänumeroon 112 saapuviin hätäviesteihin vastaamisesta säädettyä. Rakennetun ympäristön hätäpoistumisteiden esteettömyys on olennainen turvallisuuskysymys. Tukiliitto pitää välttämättömänä, että liite III rakennetusta ympäristöstä sisällytetään direktiivin kansalliseen toimeenpanoon ja rakennetun ympäristön esteettömyysvaatimuksia aletaan soveltaa samanaikaisesti muiden esteettömyysvaatimusten kanssa; ne eivät ole erotettavissa toisistaan.

Muita huomioita esityksestä

Samalla tavalla, kuin esteettömän ympäristön jättäminen direktiivin kansallisen toimeenpanon ulkopuolelle, on ongelmallista se, että vaikka direktiivin kansallinen toimeenpano ulottuu audiovisuaalisiin sisältöpalveluihin pääsyn tarjoaviin palveluihin niin se ei ulotu itse tarjoamisen kohteena oleviin audiovisuaalisiin sisältöpalveluihin, jotka saattavat olla esteellisiä esimerkiksi kognitiivisesti vammaiselle henkilölle. Kummassakin tapauksessa esteettömyyden tavoittelu jää puolitiehen. Tällä hetkellä säännökset audiovisuaalisista sisältöpalveluista ja audiovisuaalisten sisältöpalvelujen esteettömyydestä sisältyvät sähköisen viestinnän palveluista annetun lain VIII lukuun, jolla on saatettu voimaan audiovisuaalisia mediapalveluja koskevan direktiivin säännökset (2010/13/EU). Ne kuitenkin keskittyvät ohjelmien ja ohjelmistojen saattamiseen näkö- ja kuulurajoitteisten henkilöiden

saataville, eivätkä esimerkiksi selkokielistä saavutettaviksi. Tukiliitto pitää välttämättömänä, että palveluiden esteettömyydessä ja saavutettavuudessa huomioidaan myös selkokielinen sisällöntuotanto.

Esteettömyysvaatimusten soveltaminen rahoitus- ja pankkipalveluihin ei ehtinyt mukaan hallituksen esitykseen vaan on edelleen selvitettävänä. Lisätietoa tarvitaan erityisesti vahvan sähköisen tunnistautumisen esteettömyyteen tälläkin hetkellä liittyvien ongelmien vuoksi. Tukiliitto korostaa että erityisesti kongitiivisesti vammaiset henkilöt, mutta myös muut vammaiset tai esimerkiksi ikääntyvät henkilöt tarvitsevat nykyistä yhdenvertaisempia ja esteettömämpiä mahdollisuuksia vahvan tunnistautumisen käyttöön. Erityisen tärkeää tämä on sen vuoksi, että myös viranomaisten tarjoamat digitaaliset palvelut edellyttävät vahvan sähköisen tunnistautumisen käyttöä.

Tukiliitto kannattaa hätätekstiviestin ennakkorekisteröintivelvollisuudesta luopumista, joka edistää vammaisten henkilöiden ja erityisesti vammaisten lasten ja ikääntyneiden yhdenvertaista asemaa muiden yleisen hätänumeron käyttäjien kanssa ja parantaa vammaisten henkilöiden hengen, terveyden ja omaisuuden suojaa. Sähköisen viestinnän palveluissa tulee myös tehdä parannuksia, jotta puhelinpalveluiden rinnalle saadaan reaaliaikainen tekstinkäyttömahdollisuus. Tällä hetkellä esimerkiksi terveyspalveluissa laajasti käytössä oleva takaisinsoittopalvelu, jossa ei ole vaihtoehtoja tekstipohjaista yhteyshakua ei täytä esteettömyyden vaatimuksia.

Lopuksi Tukiliitto haluaa korostaa, että esteettömyysdirektiivin tavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että direktiivin kansallinen toimeenpano ja sen ohjaus, tiedotus ja valvonta ei jää nimelliseksi ja yleisluontoiseksi. Henkilöiden, joiden oikeuksia tällä lainsäädännöllä nimenomaisesti pyritään turvaamaan, on saatava selkeä kuva oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan, ja talouden toimijoiden, joilla on velvollisuus edistää ja toteuttaa esteettömyyttä ja saavutettavuutta on saatava selkeä kuva velvollisuuksistaan. Lisäksi lainsäädäntöä ohjaavilla ja valvovilla viranomaisilla on riittävien resurssien lisäksi oltava selkeä kuva siitä mihin ohjauksessa ja valvonnassa tulee keskittyä ja miten ohjauksen ja valvonnan vastuut jakautuvat. Sekä tuotteiden ja palveluiden käyttäjille että talouden toimijoille tulee olla selvää, kuka viranomainen neuvoo, ohjaa ja valvoo esteettömyyden toteuttamisessa ja lisäksi käyttäjien on tiedettävä käytettävissä olevat oikeussuojakeinonsa eli minne ja miten voi kääntyä tai ilmoittaa puutteista. Katvealueita, jotka eivät kuulu esteettömyysääntelyn piiriin tai minkään tahon ohjaukseen ja valvontaan ei saa direktiiviä toimeenpantaessa päästä syntymään. Ja aivan lopuksi: on muistettava, että esimerkiksi toteutettu esteettömyys ei tee tarpeettomaksi eikä saa sulkea pois tarvittavia yksilöllisiä kohtuullisia mukauttamistoimia.

Kölhi Taina

KEHITYSVAMMAISTEN TUKILIITTO RY